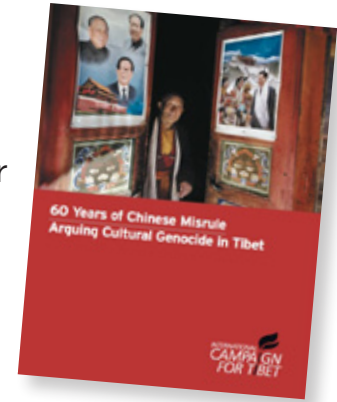

I International Campaign for Tibets (ICT) djupgående rapport **60 Years of Chinese Misrule – Arguing Cultural Genocide in Tibet** argumenterar den internationella lobbygruppen övertygande för att vad som kan kallas ett kulturellt folk mord har begåtts och fortsätter att begås i Tibet. Vad värre är, ICT finner tecken på att ett konventionellt folk mord återigen kan komma att begås på världens tak i en inte alltför avlägsen framtid.

AV GUSTAV MÅNSSON * FOTO: SMUGGLAT UT UR TIBET

60 år av kinesiskt vanstyre - en argumentation för kulturellt folk mord i Tibet

DEN 21 JUNI I ÅR samlades icke-statliga organisationer och representanter från FNs medlemsländer i Genève för en panel-diskussion på temat "Mänskliga rättigheter i Folkrepubliken Kina: Rapport finner tecken på kulturellt folk mord på Tibets folk". Diskussionen var en del av FNs Råd för mänskliga rättigheters sommarsammanträde och fokuserade som titeln antyder på International Campaign for Tibets (ICT) rapport **60 Years of Chinese Misrule – Arguing Cultural Genocide in Tibet** som publicerats i april. Dagen innan hade en expertpanel bestående av representanter från ICT och FIDH (den internationella federationen för mänskliga rättigheter), forskare och juridiskt sakkunniga debatterat rapporten på Europeiska pressklubben i Bryssel. Den relativt stora uppmärksamheten och slagkraftigheten i argumenten till trots, kulturellt folk mord är ett begrepp som är långt ifrån okontroversiellt.

Föga förvånande är det med en diskussion om kulturellt folk mord som begrepp i internationell rätt som ICTs 150-sidiga rapport – som bland annat bygger på forskning, FN-rapporter, officiell information från Kina och vittnesmål från tibetaner – inleds. För även om kulturellt folk mord fanns med i tidiga utkast av både Folkmordskonventionen och FNs urbefolkningsdeklaration försvann begreppet från de slutgiltiga versionerna (ICTs definition av kulturellt folk mord baseras på

dessa utkast). Kulturellt folk mord är alltså inte ett universellt erkänt begrepp i så kallad "hård" internationell rätt, dvs. i internationella konventioner och fördrag.

Trots detta används enligt rapporten kulturellt folk mord-begreppet flitigt av forskare och aktivister, både de som har som syfte att utvidga Folkmordskonventionen och de som föredrar att se på begreppet som en sorts varningssignal för att ett konventionellt, fysiskt folk mord är närstående. Det är sådana varningssignaler som ICTs rapport hävdar är tydliga i Tibet idag.

FÖR ATT KUNNA VISA hur ett kulturellt folk mord har begåtts och fortsätter att begås i Tibet börjar ICT med en snabbgenomgång av tibetansk kultur och historia. Det blir en resa genom ett uråldrigt land som i motsats till den allmänna uppfattningen tidigt var öppet för influenser utifrån. Indiens inflytande var särskilt viktigt: på 600-talet introducerades både Buddhismen och det tibetanska skriftspråket från den stora grannen i söder. Tibets unika klimat och högplatåns topografi har naturligtvis också satt sin prägel på den lokala kulturen – i bjärt kontrast mot Kinas låglandssamhällen, med sina risfält och bofasta jordbrukare. De tibetanska nomaderna och deras rotlösa liv blir här en extra stark skillnad.

Rapporten tar vidare upp Tibets ursprungskonventioner (t.ex. Bön), Buddhismens fram-

fart och klostrens växande inflytande över samhället. Reinkarnationssystemet, det tibetanska språket och vetenskapen (tibetansk medicin, m.m.) blev också viktiga pusselbitar i den framväxande tibetanska kulturen. Men allt detta skulle komma att utmanas av Tibets nya herrar efter 1949.

I sin beskrivning av de strukturer och principer som påtvingades av Kommunistpartiet i Tibet är ICT noga med att poängtera att även om metoderna har förändrats genom åren har partiets Tibetpolicy och principiella attityd gentemot det tibetanska folket inte förändrats nämnvärt. Den kinesiska regeringen ska således medvetet ha gjort det de gjort i Tibet för att underminera och på sikt förstöra en kultur de ansåg – och fortfarande anser – vara underlägsen sin egen. Denna chauvinism blandat med marxism (efter kommunisternas övertagande) utgick från att minoriteter måste assimileras för att kunna kontrolleras – även om de först kunde erbjudas autonomi (utan reell makt). Klasskamp mot "reaktionära" markägare och religiösa ledare, institutioner och riter var en annan viktig del av Kinas Tibetpolicy. Ekonomisk utveckling var en annan. Mycket av detta hade som vi snart ska få se katastrofala följder.

Arbetet med de nya strukturerna, med sina bakomliggande chauvinistiska principer, tog sin början omedelbart efter invasionen 1949. ICTs rapport går igenom detaljerna kring de nya autonoma strukturerna

Kinesisk militär stormar Lhasa under upproret 2008.

och relaterade rättsliga ramverk. Viktigt att notera är att ekonomisk politik förblev centralmaktens ansvar och att tibetanerna på pappret skulle garanteras religiösa, kulturella och utbildningsrelaterade rättigheter, samt vissa högre poster i stadsapparaten. "Nationens intresse" skulle dock alltid sättas högst och tolkningsföreträde gavs till centralmakten. Dessa lagar och regler har uppdaterats under åren men grunden har förblivit densamma. Det största problemet med dessa mer eller mindre rättsliga strukturer är dock att de existerar parallellt med ett utomrättsligt system i vilket all verklig makt ligger.

Detta system, som verkar på alla nivåer av beslutsfattande i Tibet, inkluderar den icke-statliga myndigheten Förenade fronten (som bland annat har hållit i förhandlingarna med den tibetanska exilregeringen), regelbundna arbetsföretag (diskussionsföretag) om Tibet, olika politiska kampanjer och planeringsdokument, samt säkerhetsstyrkor som Folkets befrielsearmé och dess beväpnade polis. Trots att det är inom dessa strukturer alla viktiga beslut om Tibets framtid tas är avsaknaden av tibetanerna själva påtaglig.

UNDER MER ÄR 60 ÅR av kinesiskt vanstyre har strukturerna och principerna som beskrivits ovan enligt ICT åsamkat oerhörda skador på den tibetanska kulturen – på buddhismen, språket, traditionerna och den nomadiska livsstilen. Rapporten pre-

senterar övertygande bevis för detta genom att gå igenom de olika perioderna av kinesiskt styre i Tibet i detalj. Först ut är Mao-eran från 1949 till 1976, som anses vara den period då den värsta fysiska och kulturella förstörelsen ägde rum i Tibet.

Ordförande Mao Zedong styre i Tibet var enligt rapporten värre än i övriga Kina eftersom det i Tibet var fråga om en mäktig majoritetsbefolkning som med våld tvingades på en relativt maktlös minoritet sin vilja. Mao-eran karaktäriserades tidigt av så kallade "demokratiska reformer" som påbörjades under 1950-talet i östra Tibet. Det handlade om omfördelning av mark, förföljelser av markägare och andra så kallade kontrarevolutionärer, och allmän klasskamp. Klostren blev huvudmåltaivlor. I så kallade "kampsessioner", eller Thamzings, tvingades människor öppet fördöma och återfödda Tulku inför publik. Men i princip vem som helst kunde få stämpeln kontrarevolutionär. Försöken att kollektivisera all inhemsk produktion och tvinga nomader att bli bosatta som nådde sin kulmen under den så kallade "Great Leap Forward"-kampanjen fick katastrofala följder. De resulterande svältkatastroferna skördade hundratusentals offer.

När folket började protestera mot dessa ovälkomna reformer svarade Folkets befrielsearmé med våld. ICT beskriver i skrämmande detalj hur kloster bombades sönder,

plundrades och vanhelgades. Massmord var vanligt förekommande. Snart bildades en landsomfattande befrielseörelse som kulminerade i Lhasa-upproret 1959 och Hans Helighet Dalai Lamas flykt till Indien. Men upproret fortsatte med hundratusentals dödsoffer och fångslade som följd, vilket ledde till starka reaktioner både inifrån och utifrån Kina. Inget att detta hjälpte.

I mitten på 1960-talet startade istället den Kulturella Revolutionen med syfte att göra verklighet av drömmen om den "socialistiska människan". I Tibet ledde denna kampanj till den hittills mest omfattande kulturella förstörelsen. Nästan alla kloster i Tibet raserades, munkar tvingades ut från klostren eller i exil och den buddistiska religionen vanhelgades på alla tänkbara sätt. Samtidigt tvingades vanliga människor gömma eller göra sig av med alla externa symboler för den tibetanska kulturen: språket, kläder, redskap och mycket mer. Föga förvånande revolterade folket på nytt och återigen slogs försöket ner brutalt.

TROTS DE KRAFFULLA attackerna mot den tibetanska kulturen överlevde kärnan och fick enligt ICT nytt liv under de kinesiska reformatörerna Deng Xiaoping och Hu Yaobang på 1980-talet. Nu skulle Tibet få ekonomiskt och kulturellt stöd och exempelvis återuppbyggdes många av de förstörda klostren. Tibetanerna skulle också få mer att säga till om i beslut som rörde

dem. Men Kommunistpartiet behöll den verkliga makten i Tibet, samtidigt som inflyttningen av kineser tog ny fart.

Fortsatt missnöje med den begränsade liberaliseringen ledde mot slutet av 1980-talet att Lhasa återigen skakades av massiva protester. TARs Partisekreterare Hu Jintao, sedermera Kinas president, såg till att även detta uppror krossades. Tortyr nådde återigen epidemiska proportioner och en ny våg av fördömanden av "Dalai-klicken" tog fart under 1990-talet med efterföljande klosterrestriktioner och förbud mot bl.a. innehav av foton på Hans Helighet. Det var även under denna period som den 11:e Panchen Lama kidnappades av Kommunistpartiet. ICTs rapport tar också upp andra aspekter av attacker mot tibetansk kultur under 1980- och 1990-talen, i synnerhet indoktrineringen genom utbildningssystemet och de massiva kampanjerna för att en gång för alla göra alla tibetanska nomader bofasta.

Angreppen mot den tibetanska kulturen har fortsatt under 2000-talet, enligt tre huvudstrategier som beskrivs i rapporten: kontroll av den buddistiska religionen och reinkarnationssystemet; ekonomisk utveckling med tillhörande omflyttning av nomader, inflyttning av kineser och ekologisk förstörelse; och hot mot det tibetanska intellektuella livet genom propagandistisk utbildning och systematisk marginalisering av det tibetanska språket, samt attacker mot författare, konstnärer, bloggare och andra ur den intellektuella eliten. Tillsammans representerar dessa strategier ett lömskt och mindre uppseendeväckande sätt att underminera den tibetanska kulturen.

TROTS NYA METODER har Kommunistpartiet idag precis som tidigare stora problem med stabiliteten i Tibet, vilket har blivit extra tydligt i samband med upploppen kring de olympiska spelen 2008 och nu senast vågen av självbränningar. Dessa oroligheter är enligt ICT tecken på en ny motståndskraftig tibetansk identitet som på ett alltmer sofistikerat sätt gör sitt bästa för att hindra Kinas försök att underminera den tibetanska kulturen. En ny generation tvåspråkiga, teknikkunniga och politiskt medvetna tibetaner utvecklar nya, fredliga sätt att ta tillbaka sitt kulturarv och göra sina röster hörda – och i och med detta utmanar de Kommunistpartiets kulturmonopol.

Denna nya våg av kulturell självhävdelse har oroat den kinesiska ledningen, och i princip vilken handling som helst – liten som stor – kan idag bedömas vara i syfte att

"splittra" landet och därmed föremål för bestraffning. Men tibetanerna verkar inte låta sig inte avskräckas: munkar och nunnor, sångare, poeter, författare, bloggare – inte sällan i allianser med kinesiska dissidenter – är villiga att riskera liv och lem för att bevara det som är tibetanskt för dem.

Bortsett från avskräckande straff verkar Kommunistpartiet också ha beslutat sig för att bekämpa dessa "splittrare" med deras eget vapen – kulturen. ICTs rapport berättar om hur Kina de senaste åren har genomfört diverse kampanjer med syfte att återta kontrollen över kulturen och sprida partiets egen version vidare – inom Kina såväl som utomlands. I Tibet lär Kommunistpartiets godkända version av tibetansk kultur bli föremål för än större investeringar. Men det stora problemet är ju att denna "tibetanska" kultur inte har godkänts av tibetanerna själva.

I RAPPORTENS SISTA KAPITEL går ICT igenom sin definition av kulturellt folk mord (se box) och återupprepar hur varje punkt gång på gång har blivit verklighet i Tibet. Argumenten blir på samma gång tydligare och starkare när ICT på detta sätt summerar rapportens otaliga bevis för hur det kinesiska Kommunistpartiet har som mål att med avancerade, systematiska metoder göra den tibetanska kulturen kontrollerbar och perifer, och på sikt ersätta den helt med landets majoritetskultur, dvs. den kinesiska. Någon kanske hävdar att det faktum att det tibetanska folket fortfarande öppet kämpar emot är tecken på att kulturellt folk mord inte genomförts i Tibet. Men poängen är att ett folk mord är ett folk mord även om inte hela befolkningen eller deras kultur har utplånats. Det är uppsåtet och det delvisa genomförandet som räknas.

Vad som kanske är ännu värre är att ICTs rapport visar att risken är relativt stor att ett konventionellt folk mord återigen kan komma att begås i Tibet (Internationella Juristkommissionen hävdade på 1960-talet att ett sådant begicks i Tibet under åren efter invasionen 1949). Riskfaktorerna – som rapporten är full av bevis för – är bland annat tidigare genomförda konventionella folk mord, utbredda spänningar mellan folkgrupper (kineser och tibetaner) och officiella uttalanden som leder till fördömsfulla attityder (se box). ICT hävdar dock att det kinesiska Kommunistpartiets enorma säkerhetsapparat för tillfället hindrar ett konventionellt folk mord från att äga rum. För tillfället.

Men ICT är noga med att poängtera att det finns en annan väg att gå för både det kinesiska och tibetanska folket – att det inte är för sent att förhindra det pågående kulturella folk mordet och ännu ett konventionellt folk mord i Tibet. Men detta kräver enligt rapporten en total omvärdering av Kinas strategi i Tibet till en som tar hänsyn till det tibetanska folkets rätt till självbestämmande. Det är här det internationella samfundet kan göra skillnad. Kinas vilja att agera som en global ledare – både kulturellt, ekonomiskt och politiskt – undermineras av omvärldens kritik av övergreppen i Tibet. Men Kinas outtröttliga propagandamaskin gör allt för att förhindra detta. Enligt ICT finns det fortfarande mycket det internationella samfundet kan göra för att fortsätta att pressa Kommunistpartiet och visa att världen inte accepterar en ledare som systematiskt bryter mot de mänskliga rättigheterna. En så unik kultur som den tibetanska måste räddas från ruinens brant och tillåtas blomstra fritt. Det ligger i hela världens intresse. *

ICTs definition av kulturellt folk mord

Vilken gärning som helst begången med uppsåt att förgöra ett språk, en religion eller en kultur som tillhör en nationell, raslig eller religiös grupp på grundval av dess nationella eller rasliga ursprung eller religiös tro, såsom:

- a) Vilken gärning som helst med syfte eller resultat att beröva målgruppen deras integritet som ett distinkt folk, eller deras kulturella värden eller etniska identitet, vilket inkluderar men inte begränsas av:
  1. Förbud av användandet av gruppens språk i daglig kommunikation eller i skolor, eller av tryck och spridning av publikationer på gruppens språk;
  2. Förstörelse, eller nyttjandeförbud, av bibliotek, museum, skolor, historiska monument, religiösa platser eller andra kulturella institutioner eller objekt som tillhör gruppen;
- b) Vilken gärning som helst med syfte eller resultat att frånta målgruppens deras mark, territorium eller resurser;
- c) Vilken form av påtvingad omflyttning som helst med syfte eller resultat att kränka eller underminera någon av de rättigheter som tillhör målgruppen
- d) Vilken form av påtvingad assimilation eller integration som helst
- e) Vilken form av propaganda som helst som utformats för att gynna eller framkalla raslig eller etnisk diskriminering riktad mot målgruppen.